

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ЕС ЗҮЙН ХОРООДЫН ТАЛААРХ СУДАЛГАА

(Мэдээлэл, лавлагаа)

*Г.Билгээ, Э.Энхтүвшин
Ц.Ариунаа, О.Билгүүтэй, Б.Туул*

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ЁС ЗҮЙН ХОРООДЫН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

1. Парламентын ёс зүй: хяналтын үүрэг, зохион байгуулалт

2. Дотоод зохицуулалт

2.1. Польш Улс

2.2. Ирланд Улс

2.3. Өмнөд Солонгос

3. Гадаад зохицуулалт

3.1. АНУ

3.2. Герман Улс

4. Хослуулсан зохицуулалт

4.1. Их Британи

4.2. Франц

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд УИХ-ын гишүүдийн ёс зүйн асуудлыг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны бүтэц дэх Ёс зүйн дэд хороо хариуцахаар зохицуулсан байдаг. Тус дэд хороог бие даасан Байнгын хороо болгон өөрчлөн байгуулахтай холбогдуулан гадаадын зарим улсын туршлагыг судлах зорилготойгоор энэхүү судалгааны ажлыг гүйцэтгэв.

Парламент нь авлигатай тэмцэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд шударга ёсыг хамгийн өндөр түвшинд сахих үүрэгтэй субъект юм. Дэлхийн улс орнуудад парламентын үйл ажиллагаагаа дэгтэй, зарчимтай байлгах талаар ихээхэн анхаарч ажилладаг туршлагууд бий.

Сүүлийн жилүүдэд олон улс оронд парламентын гишүүдийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхдээ ёс зүй сахиулахад ёс зүйн цогц дэглэм тогтоох болсон ба үүнд ёс зүйн дүрэм, уг дүрмийг дагаж мөрдөх тодорхой шаардлагыг тогтоосон журам, эдгээр дүрмийг дагаж мөрдүүлэх, хэрэгжилтэд нь хяналт тавих үүрэг бүхий институцийг багтаасан байна.

Судалгаанаас үзэхэд, ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хяналт тавих үүрэг бүхий институц буюу байгууллагыг дараах гурван загварт хувааж үздэг байна. Үүнд:

- 1) дотоод зохицуулалт (self-regulation);
- 2) гадаад зохицуулалт (external regulation);
- 3) хослуулсан зохицуулалт (combination of both).

Эдгээр загвараас үл хамааран парламентын ёс зүйг сахиулах үүрэгтэй институцийн эрх зүйн байдлыг, журам нь ил тод байхыг баталгаажуулах нь чухал юм.

Судалгаанд “дотоод зохицуулалт” бүхий загвартай Польш, Ирланд, Өмнөд Солонгос зэрэг улсууд, “гадаад зохицуулалт” бүхий загвартай АНУ, Герман, мөн “хослуулсан зохицуулалт” бүхий загвартай Их Британи, Франц зэрэг улсуудын туршлагыг тус тус оруулсан болно.

ДОТООД ЗОХИЦУУЛАЛТ (self-regulation) - хууль тогтоох байгууллагын бүтцийн нэгж буюу Парламент өөртөө ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж, мэдээлсэн зөрчлийг шалгаж, хэзээ, ямар хариуцлага авахыг шийднэ.

Польшийн Депутатын ёс зүйн хороо, **Ирландын** Гишүүний ашиг сонирхлын тусгай хороо, **Өмнөд Солонгосын** Ёс зүйн тусгай хороо зэрэг парламентын бүтцийн байгууллагууд нь ёс зүйн хэм хэмжээг сахиулах, ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, тухайн парламентад ёс зүйн зөрчилд тооцогдох үйлдлийг хянан шалгах, хариуцлага тооцох саналаа нэгдсэн хуралдаанд оруулж шийдвэрлүүлэх нийтлэг эрх, үүргийг хэрэгжүүлж байна.

ГАДААД ЗОХИЦУУЛАЛТ (external regulation) - хууль тогтоох байгууллагаас хараат бус байгууллага гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг сахиулахад хяналт тавьж Парламент, эсхүл холбогдох хороонд ажлаа тайлагнана.

Энэ загвар нь Скандинавын орнуудад түгээмэл тархсан. Тухайлбал, Омбудсмен нь төрийн албан тушаалтны (үүнд парламентын гишүүд орно) хүний эрхийн зөрчилтэй холбоотой хэрэг хамаарах бол луйвар (fraud), авлигын томоохон хэргийг дээрхээс үл хамааран холбогдох шүүх, цагдаа, мөрдөн шалгах тусгай нэгж хариуцна.

Тогтолцооны хувьд энэ байгууллага нь хэнд харьяалагдах, хэнд тайлагнах вэ гэсэн чухал асуудал гарч ирэх бөгөөд гүйцэтгэх, эсхүл шүүх эрх мэдэлд хамаарах нөхцөлд эрх мэдэл хуваарилах зарчимд нөлөөлж болзошгүй юм.

АНУ-ын хувьд өмгөөлөгч болон бусад ёс зүй, мөрдөн байцаалтын чиглэлээр туршлагатай мэргэжлийн ажилтнуудаас бүрдсэн Конгрессын Ёс зүйн алба нь АНУ-ын Төлөөлөгчдийн

танхимын гишүүд, ажилтнуудын ёс зүйгүй байдлын талаарх гомдлыг хянан шалгах, шаардлагатай тохиолдолд асуудлыг Конгрессын Ёс зүйн хороонд шилжүүлэх үүрэг бүхий хараат бус байгууллага ажилладаг байна.

Германы хувьд бие даасан, хараат бус шинжээчдээс бүрдсэн Ёс зүйн зөвлөл (Ethics Council) нь тус улсын хэмжээнд төрийн болон нийгмийн бүхий л салбарт нийтээр дагаж мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн баримталж байгаа талаар судалгаа шинжилгээ хийж, холбогдох зөвлөмжүүдийг гаргадаг. Гэхдээ энэ байгууллагын 52 гишүүнийг Бундестагийн Спикер 4 жилийн хугацаатай томилдог байна.

ХОСЛУУЛСАН ЗОХИЦУУЛАЛТ (combination of both) - дээрх хоёр загварыг хослуулсан буюу Парламентын ёс зүйн асуудлаар дотооддоо өөрийгөө зохицуулах элементүүдийг бие даасан институттэй хослуулж хариуцдаг гэж байна. Тухайлбал, **Францад** 2011 онд Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг хүндэтгэн мөрдөхийн тулд анхны бие даасан ёс зүйн Комиссарыг томилж, дараа нь Үндэсний Ассамблейн Товчоог байгуулсан байна.

Харин **Их Британийн** Парламентын Нийтийн танхим нь Стандарт, давуу эрхийн байнгын хороо болон хараат бус Комиссар ёс зүйн асуудлыг хариуцна. Журмын дагуу гомдлыг Комиссар хянан шалгаж, дүнгээ Байнгын хороонд тайлагнана. Хянан шалгах, шийдвэр гаргах гэсэн 2 чиг үүргийг ийнхүү зааглаж өгсөн нь шударгаар шүүлгэх эрхийн шаардлагыг хангаж байна гэж үздэг. Гэхдээ Комиссарын үйл ажиллагаанд Их Британийн хууль тогтоох байгууллага үйл явцад тодорхой хэмжээгээр хяналт тавьдаг. Үүний учир нь:

- нэгдүгээрт, Комиссарыг Нийтийн танхимаас томилно;
- хоёрдугаарт, Комиссар хянан шалгалтынхаа үр дүнг Байнгын хороонд тайлагнах бөгөөд энэ нь эргээд Нийтийн танхимд тайлагнаж, зохих шийтгэлийг санал болгоно;
- гуравдугаарт, Хороо нь Комиссараас ирүүлсэн дүгнэлтийг харгалзан үзэхгүй байж болох бөгөөд өөрөө хяналт шалгалтаа хийж болно.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ЁС ЗҮЙН ХОРООДЫН ТАЛААРХ СУДАЛГАА

1. ПАРЛАМЕНТЫН ЁС ЗҮЙ: ХЯНАЛТЫН ҮҮРЭГ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Парламент авлигатай тэмцэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Дэлхийн ихэнх улсад парламентын төсвийн үйл явц зэрэг чухал бөгөөд эмзэг салбар дахь хууль тогтоох, төлөөлөх, нөөц хуваарилах, хянах чиг үүргээрээ дамжуулан Засгийн газарт хяналт тавих, хариуцлага тооцох эрх, үүргийг Үндсэн хуулиар олгогдсон байдаг. Тиймээс Парламент нь иргэдийн тэдэнд буюу хууль тогтоох байгууллагад итгэх итгэлийг бэхжүүлж, парламентын гишүүд өөрсдийн эрх, үүргээ улс төрийн намын, эсхүл хувийн ашиг сонирхлын үүднээс бус нийтийн ашиг сонирхлын үүднээс гүйцэтгэхийг баталгаажуулахын тулд шударга байдлын үлгэр жишээг харуулах үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

Тухайлбал, Европын Аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллага (ЕАБХАБ)-ын гишүүн зарим улс орнууд өөрийн улсын парламентын гишүүд болон төрийн албан хаагчид зориулан үйл ажиллагаандаа баримтлах зарчим, ёс зүйн хэм хэмжээ тогтоосон дүрэм журмыг боловсруулан баталжээ. Хэдийгээр парламентын гишүүдийн ёс зүйн дүрмүүд урьд өмнө мөрдөгдөж байсан боловч эдгээр дүрмүүд нь нэлээд хязгаарлагдмал зохицуулалттай байсан байна. Түүгээр ч зогсохгүй сүүлийн жилүүдэд сонгогчид ба тэдгээрийн сонгогдсон төлөөлөгчдөө итгэх итгэл улам бүр багасч байна. Европын холбооны доторх улсуудын үндэсний парламентадаа итгэх итгэл 2007 онд 57 хувь байсан бол 2012 онд 31 хувь болж буурчээ.

Ёс зүйн дүрмийг хэрэгжүүлэх, түүнд хяналт тавих, парламентын гишүүдэд зөвлөгөө өгөх үүрэг бүхий байгууллагыг бий болгох гурван үндсэн загвар байх бөгөөд ингэхдээ улс орнууд хоорондоо харилцан адилгүй байна²⁷³:

- 1) дотоод зохицуулалт (self-regulation);
- 2) гадаад зохицуулалт (external regulation);
- 3) хослуулсан зохицуулалт (combination of both).

Эдгээр загвараас үл хамааран парламентын ёс зүйг сахиулах үүрэгтэй институцийн эрх зүйн байдлыг, журам нь ил тод байхыг баталгаажуулах нь чухал юм. Нөөцийн хувьд ёс зүйн хороо, эсхүл зохицуулах байгууллагыг санхүүжүүлэх нь тус институц нь үүргээ биелүүлж, бие даасан байдлаа хангахад зайлшгүй шаардлагатай. Тус институцийн төсөв нь үйл ажиллагааны явцад нэмэлт санхүүгийн нөөцөөр хангах уян хатан, тогтвортой, найдвартай байх ёстой гэж үздэг байна.

Судалгаанд “дотоод зохицуулалт” бүхий загвартай Польш, Ирланд, Герман, Өмнөд Солонгос зэрэг улсууд, “гадаад зохицуулалт” бүхий загвартай АНУ, мөн “хослуулсан зохицуулалт” бүхий загвартай Их Британ, Франц зэрэг улсуудын туршлагыг оруулсан.

2. ДОТООД ЗОХИЦУУЛАЛТ (self-regulation)

“Дотоод зохицуулалт” гэсэн загвар нь хууль тогтоох байгууллагын бүтцийн нэгж буюу Парламент өөртөө ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, мэдээлсэн зөрчлийг шалгах, хэзээ, ямар хариуцлага тооцох талаар шийдвэр гаргаснаар хяналтаа хадгална. Энэ загварт

²⁷³ Parliamentary Ethics Committees. Transparency International. 25 November 2016.
https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Parliamentary_ethics_committees_2016.pdf
Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians.
<https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/98924.pdf>

Ирланд, Герман, Польш зэрэг орнуудын тогтолцоо хамаардаг аж. Өөрийгөө зохицуулах энэ тогтолцоонд Парламент нь гишүүдэд хэзээ, ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар бол

Энэ загварт ихэвчлэн ёс зүй зөрчсөн гишүүдийг мэдээлэх, шалгах, хариуцлага тооцох үүрэг бүхий Хороо байгуулах, Парламентын гишүүдийн хамтын бие даасан хяналтад багтдаг. Ийм Хороод нь ихэвчлэн гишүүдээр, зарим тохиолдолд сөрөг хүчний гишүүдээр удирдуулдаг.

Хяналтын өөр нэг хэлбэр бол ёс зүйн дүрэмд хяналт тавихын тулд Парламентын дарга (эсхүл Төлөөлөгчдийн танхимын спикер)-ыг байлцуулах явдал юм. Гэхдээ энэ хэлбэрийг өргөн нэвтрүүлээгүй байна.

Жишээлбэл, ХБНГУ-д Бундестагийн дарга нь гишүүдийн танхимд биеэ зохисгүй авч явах, зохисгүй үг хэллэг хэрэглэх, дэг журмыг дагаж мөрдөхгүй зэрэг жижиг зөрчлүүдийг зохицуулна, илүү ноцтой зөрчлийг Тусгай хороогоор хэлэлцүүлнэ.²⁷⁴ Үүний зэрэгцээ тэрээр ашиг сонирхлоо мэдүүлээгүй хэргийг шалгах бүрэн эрхтэй бөгөөд хяналт шалгалтын үр дүнг Бундестагт танилцуулах, цаашдын арга хэмжээ авах үүрэгтэй аж.²⁷⁵

2.1.Польш Улс

Депутатуудын баримтлах ёс зүйн зарчмыг 1998 онд Сеймээс баталсан "Депутатуудын ёс зүйн зарчим" (Principles of Deputies' Ethics)-д тусгасан байна. Зарчимд заасны дагуу ёс зүйн зарчмыг зөрчил гаргасан депутат Депутатын ёс зүйн хорооны өмнө хариуцлага хүлээнэ. Энэ хороо нь Сейм парламентын ёс зүйн зарчмыг дагаж мөрдөж байгаа эсэхэд хяналт тавина.

Аливаа депутат, парламентын байгууллага, бусад хуулийн этгээд нь Депутатын ёс зүйн хороонд гомдол гаргаж болно. Мөн энэ Хороо холбогдох асуудлыг өөрийн санаачлагаар авч үзэж болно. Хороо гомдлыг хэлэлцэх эсэхийг шийддэг боловч энэ тухай гомдол гаргагчид мэдэгдэнэ.

Депутатын ёс зүйн хороо дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- депутатуудын буруутай үйлдлийн хэргийг шалгах;
- депутатуудын хөрөнгө, орлогын мэдүүлэгт дүн шинжилгээ хийх;
- хөрөнгө, орлогын мэдүүлэгтэй холбоотой асуудлыг шалгах;
- депутатуудын Ёс зүйн зарчмыг дагаж мөрдүүлэх, хяналт тавих.

Гомдол хянан шийдвэрлэх

Депутатын ёс зүйн хорооны олонхын саналаар депутатыг "Парламентын ёс зүйн зарчим"-ыг зөрчсөн гэж үзвэл дараах хариуцлагын аль нэгийг хүлээлгэнэ:

- сануулах (reproach a deputy);
- хатуу сануулах (admonish a deputy);
- зэмлэх (reprimand a deputy).

Хороо гаргасан шийдвэрээ депутатад бичгээр мэдэгдэх бөгөөд давж заалдах гомдлыг нэн даруй бүртгэх боломжтой. Хэрэв депутат нь давж заалдахгүй бол уг шийдвэрийг албан ёсны мэдээнд нийтлэнэ.

Тус Хороо гомдлыг дараах журмаар хэлэлцэнэ:

- гомдлыг Депутатын ёс зүйн хорооны гишүүдэд мэдээлэх;
- нэр нь холбогдож байгаа парламентын гишүүнд мэдэгдэх;
- уг гомдлыг Байнгын хороогоор хэлэлцэх эсэх талаар гомдол гаргагчид мэдээлэх;

²⁷⁴ Parliamentary Ethics Committees. Transparency International. 25 November 2016.

https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Parliamentary_ethics_committees_2016.pdf

²⁷⁵ Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). 2012. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/98924.pdf>

- гомдол хэлэлцэх газар, хэлэлцүүлэг эхлэх цагийг талуудад мэдээлэх;
- гомдлыг хэрэгсэхгүй болгосон тухай шийдвэрийг гомдол гаргагчид мэдээлэх;

Нэр холбогдсон депутат нь Депутатын ёс зүйн хороонд энэ асуудлаар тодруулга өгч болно.

2.2. Ирланд Улс

Ирланд Улсын Парламентын танхимууд хоёулаа гишүүдийнхээ ёс зүйн асуудлыг хариуцдаг Гишүүний ашиг сонирхлын тусгай хороотой.

Эдгээр Тусгай хороод нь Төрийн албаны ёс зүйн тухай хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- ёс зүйг дагаж мөрдөхийн тулд гишүүдийн хийх ёстой алхмуудын талаар удирдамж боловсруулж тараах;
- гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг боловсруулах;
- гишүүний хүсэлтээр хууль тогтоомжийн аливаа зүйл, заалт нь Төрийн албаны ёс зүйн тухай хуульд нийцэж байгаа эсэх талаар зөвлөмж өгөх;
- гишүүний зөрчил гаргасан талаарх гомдлыг хянах.

2.3. Өмнөд Солонгос

БНСУ-ын Үндэсний Ассамблейн Ёс зүйн тусгай хороо (Special Committee on Ethics) нь 1991 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдөр Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан.²⁷⁶ Үндэсний Ассамблейн бусад Тусгай хороодоос ялгаатай нь Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн ёс зүйн мэдлэг, хараат бус байдлыг сайжруулах зорилготой юм. Ёс зүйн тусгай хорооны бүрэлдэхүүнд дарга болон 17 гишүүнээс бүрддэг ба дэд хороо, мэргэжлийн комисс, хууль эрх зүйн мэргэжилтэн болон холбогдох ажилтнууд мөн багтана²⁷⁷. Тусгай хорооны даргыг Үндэсний Ассамблейн нэгдсэн хуралдаанаар сонгоно, үлдсэн гишүүд нь эрх баригч болон сөрөг хүчний намуудаас тэгш эрхтэйгээр сонгогдоно.²⁷⁸

Үндсэн чиг үүрэг бол мэргэшлийн байдал, ёс зүй, сахилгыг тогтоох ба хаалттай байдлаар Үндэсний Ассамблейн Хуульд заасны дагуу хяналт сахилгыг хэрэгжүүлдэг. Ёс зүйн тусгай хороо нь Үндэсний Ассамблейн шаардлага зарчмыг системтэйгээр хангах үүднээс ёс зүйн дүгнэлттэй холбоотой асуудал, хууль тогтоогчдын мэргэшлийн болон сахилгын үйл ажиллагаанд хяналт тавьдаг. Үүнд: Үндэсний Ассамблейн гишүүд бүрэн эрхээ хувийн ашиг сонирхолдоо ашиглах, шан хөлс авах, давхар ажил хийх, оноогдсон үүргээс зайлсхийх, хөрөнгө орлогын мэдүүлгээ худал өгөх, хандив тусламж авах, гадаадад үйл ажиллагаа (бизнес) явуулах, хуралдааны эрц зэрэгт Үндэсний чуулганы ёс зүйн хуулийн дагуу хяналт сахилгыг хэрэгжүүлдэг²⁷⁹. (National Assembly Ethics law 국회의원윤리실천규범 2017.4.22)

Ёс зүйн тусгай хороонд мэргэшлийн болон сахилгын арга хэмжээтэй холбоотой дэд хороод харьяалагдана.

Үндэсний Ассамблейн 1996-2000 оны 15 дахь удаагийн бүрэн эрхийн хугацаанд ёс зүйн байдлын талаарх 44 сахилгын хэрэг бүртгэгдсэнээс 22 хэрэг хянан шийдвэрлэсэн бол 2000-2004 оны 16 дахь удаагийн бүрэн эрхийн хугацаанд 16 хэргийг хүлээн авч, 4 хэргийг хянан шийдвэрлэжээ.²⁸⁰

Ёс зүйн тусгай хороо нь дараах хуулийн дагуу үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлнэ:

²⁷⁶ <http://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%ED%9A%8C%EB%B2%95>

²⁷⁷ <https://namu.wiki/w/%EC%9C%A4%EB%A6%AC%ED%8A%B9%EB%B3%84%EC%9C%84%EC%9B%90%ED%9A%8C>

²⁷⁸ <https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1231717&cid=40942&categoryId=34509>

²⁷⁹ <http://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=204130&efYd=20180717#0000>

²⁸⁰ <https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1231717&cid=40942&categoryId=34509>

1) Үндэсний Ассамблейн сахилгын хянан шийдвэрлэх хууль (국회법의 징계심사 관련 법규) – энэ хуулийн 155 дугаар зүйлд “Сахилгын арга хэмжээ”-ний талаар Үндэсний Ассамблей нь гишүүнийг Ёс зүйн тусгай хороогоор хянасны дараа гишүүнд Сахилгын тусгай хорооны шийдвэрээр шийтгэл хүлээлгэж болно гэж заасан байна.²⁸¹

2) Үндэсний чуулганы ёс зүйн хууль (국회의원윤리강령) - Үндэсний Ассамблейн гишүүн ард түмнээс төрийн захиргааны байгууллагад томилогдон үүргээ ухамсарлан үнэнчээр гүйцэтгэж Үндэсний Ассамблейн нэр хүндийг өндөрт өргөж, ардчилсан улс төрийг хөгжүүлэх, үндэсний сайн сайхныг сурталчлахад үнэтэй хувь нэмэр оруулна гэж амласны дагуу Үндэсний Ассамблейн Ёс зүйн дүрмийг баталдаг. (1991.02.07-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон)²⁸².

3) Үндэсний Ассамблейн гишүүний ёс зүйн хууль (국회의원윤리실천규범) - Үндэсний Ассамблейн гишүүний ёс зүйн хуулийн дагуу гишүүний албыг нэр төртэй хашиж аливаа гадны нөлөөнд автах, ёс зүйн алдаа гаргах, эрх мэдлээ урвуулан ашиглахаас сэргийлэн Үндэсний Ассамблейн гишүүний ёс зүйн хуулийг баталсан байна. (Үндэсний Ассамблейн 2017 оны 3 дугаар сарын 2-ны өдрийн 200 дугаар дүрмийн дагуу хэсэгчлэн нэмэлт өөрчлөлт оруулсан)²⁸³

4) Ёс зүйн тусгай хороо байгуулах тухай журам (윤리특별위원회 구성 등에 관한 규칙) - Журмын зорилго нь Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн 46 (5), 46-2 (6) зүйлд заасны дагуу Ёс зүйн тусгай хороо, ёс зүйн хяналт шалгалтын зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, үйл ажиллагаатай холбоотой шаардлагыг хангахад оршино.

3.ГАДААД ЗОХИЦУУЛАЛТ (external regulation)

Харин “гадаад зохицуулалт” (external regulation) хэмээх энэ загвар нь Скандинавын орнуудад түгээмэл тархсан. Тухайлбал, Омбудсмен нь төрийн албан тушаалтны (үүнд парламентын гишүүд орно) хүний эрхийн зөрчилтэй холбоотой хэрэг хамаарах бол луйвар (fraud), авлигын томоохон хэргийг дээрхээс үл хамааран холбогдох шүүх, цагдаа, мөрдөн шалгах тусгай нэгж хариуцна. Энэхүү загвар бүхий орнууд дээрх байгууллагуудыг улс төрийн нөлөөлөл болон бусад хууль бус дарамт, шахалт, нөлөөнөөс хараат бус байлгахад ихээхэн ач холбогдол өгдөг учир парламентын дотоод хяналт буюу Парламент өөрийгөө хянах тогтолцооноос илүү үр дүнтэй, мэргэшсэн байдаг гэж үзэх нь элбэг байдаг.

Тогтолцооны хувьд энэ байгууллага нь хэнд харьяалагдах, хэнд тайлагнах вэ гэсэн чухал асуудал гарч ирэх бөгөөд гүйцэтгэх, эсхүл шүүх эрх мэдэлд хамаарах нөхцөлд эрх мэдэл хуваарилах зарчимд нөлөөлж болзошгүй юм.

3.1.АНУ

Сүүлийн жилүүдэд АНУ дотоод зохицуулалтаас татгалзаж байна. 2008 оныг хүртэл хууль тогтоох байгууллага нь ёс зүйн асуудлыг парламентын 10 гишүүнтэй Албаны ёс зүйн стандартын хороо (Committee on Standards of Official Conduct) хариуцаж байв. Тус Хорооны гишүүд хянагчийн үүргийг гүйцэтгэж, хариуцлага тооцох зохих шийтгэлийг Конгресст санал болгож, түүнийгээ хэлэлцүүлэн санал хураалтаар шийдвэрлүүлдэг байжээ.

Тус Хороо нь дараах чиг үүрэгтэй байв:

- албан томилолт, бэлэг, санхүүгийн ил тод байдал, гадаад улсаас орж ирж буй орлогыг хянах;

²⁸¹ <https://moral.na.go.kr:444/moral/statute/statute01.do>

²⁸² <https://moral.na.go.kr:444/moral/statute/statute01.do>

²⁸³ <http://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=193636&efYd=20170422#0000>

- гишүүд, ажилтнуудад зөвлөгөө өгөх;
- ёс зүйн зөрчлийг хянан шалгах, дүгнэлт гаргах;
- Ёс зүйн дүрмийг²⁸⁴ тайлбарлах.

Албаны ёс зүйн стандартын хорооны нэрийг 2012 онд Ёс зүйн хороо болгон өөрчилсөн байна.

2008 онд байгуулагдсан Конгрессын Ёс зүйн алба нь АНУ-ын Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүд, ажилтнуудын ёс зүйгүй байдлын талаарх гомдлыг хянан шалгах, шаардлагатай тохиолдолд асуудлыг Конгрессын Ёс зүйн хороонд шилжүүлэх үүрэг бүхий хараат бус байгууллага юм. Ёс зүйн албаны тайлан, дүгнэлтийг нийтэд мэдээлдэг байна. Тус албанд өмгөөлөгч болон бусад ёс зүй, мөрдөн байцаалтын чиглэлээр туршлагатай мэргэжлийн ажилтнууд багтдаг.

Ёс зүйн албыг 8 гишүүнтэй Удирдах зөвлөл удирдлагаар хангана. Зөвлөлийн гишүүд нь энгийн иргэд бөгөөд Конгрессын гишүүнд, эсхүл холбооны Засгийн газарт ажиллаж болохгүй.

Дараах тохиолдолд Конгрессын гишүүн зөрчил гаргасан тухай гомдлын талаар хяналт шалгалт явуулна:

- Конгрессын гишүүний гаргасан гомдлын дагуу;
- Ёс зүйн хорооны хамгийн ахмад хоёр гишүүний тохиролцож санаачилга гаргасны дагуу;
- иргэд Ёс зүйн хороонд шууд гомдол гаргасны дагуу.

3.2.Герман Улс

Институцийн бүтэц

ХБНГУ-ын хувьд нийтээр дагаж мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээг хувь хүний ёс суртахууны өндөр төвшинд баримталдаг нь энэхүү судалгааны явцад илэрхий харагдаж байгаа нь энэ улсын хувьд ёс зүйн хэм хэмжээг нийгэм, шинжлэх ухаан, хууль эрх зүй, анагаах ухааны түвшинд өргөн хэмжээнд авч үздэгтэй холбоотой юм.

Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн асуудлыг Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хууль, “Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн дүрэм”, “Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг дагаж мөрдөх журам”-ээр ёс зүйн хэм хэмжээ тогтоосон байна.

Ард түмнээс шууд сонгогдсон Парламентын доод танхим буюу Бундестагт гишүүдийн ёс зүйн асуудлыг авч хэлэлцдэг тусгай чиг үүргийн хороо байхгүй. Харин бие даасан, хараат бус шинжээчдээс бүрдсэн байгууллага болох Ёс зүйн зөвлөл (Ethics Council) энэ асуудлыг хариуцдаг байна.

Парламентын гишүүний ёс зүйн хамгийн чухал асуудал нь хөрөнгө орлогын мэдүүлэгтэй холбоотой болох нь ХБНГУ-ын жишээнээс тодорхой харагдаж байгаа бөгөөд энэ асуудлыг зохицуулах зохицуулалтыг дээр дурдсан баримт бичгүүдэд түлхүү тусгажээ.

Мөн бие даасан, хараат бус шинжээчдээс бүрдсэн байгууллага болох Ёс зүйн зөвлөл (Ethics Council) нь тус улсын хэмжээнд төрийн болон нийгмийн бүхий л салбарт нийтээр дагаж мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээг хэрхэн баримталж байгаа талаар судалгаа шинжилгээ хийж, холбогдох зөвлөмжүүдийг гаргадаг. Энэхүү байгууллагын гишүүдийг Спикер 4 жилийн хугацаатай томилдог бөгөөд нийт 52 гишүүний 26-г нь Холбооны Засгийн газраас, 26-г нь Бундестагаас санал болгодог байна. Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн асуудлаар

²⁸⁴ Committee on Ethics: Rules. <https://ethics.house.gov/sites/ethics.house.gov/files/ADOPTED%20-%20Committee%20Rules%20for%20116th%20Congress.pdf>

Бундестагийн Спикер шийдвэр гаргахдаа мөн дээрх байгууллагаас санал зөвлөмж авч болно.

Ёс зүйн зөвлөлийн үйл ажиллагаагаа явуулах эрх зүйн үндсийг 2007 оны 8 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Ёс зүйн зөвлөлийн тухай хуулиар хангаж өгсөн байдаг.

Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн дүрэм болон түүнийг дагаж мөрдөх журмын дагуу Бундестагийн гишүүн бүр Бундестагийн Спикерт дараах мэдээллийг өгөх үүрэгтэй. Үүнд:

- гишүүний бүрэн эрхийг хүлээн авахаас өмнө хийж гүйцэтгэж байсан ажил;
- гишүүний бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон болон бусад аливаа үйл ажиллагааны орлого;
- компаниудад эзэмшиж буй хувьцаа;
- цаашид хийгдэх үйл ажиллагаа, болон түүнээс авах тэтгэмжийн талаарх гэрээ;
- улс төрийн үйл ажиллагаатай холбоотой хандив болон бусад үр ашиг;
- зочид, бусад этгээдээс хүлээн авсан бэлэг.

Ёс зүйн дүрэм зөрчил хянах процедур

Бундестагийн гишүүдийн ёс зүйн дүрмийн 8 дугаар зүйлд ёс зүйн зөрчил хянахтай холбоотой харилцааг зохицуулсан байна:

Бундестагийн гишүүн нь Ёс зүйн дүрмийн дагуу үүргээ биелүүлээгүй бол Спикер юун түрүүнд холбогдох гишүүний тайлбарыг авах бөгөөд дараа нь нотлох баримтын болон хууль ёсны хяналт шалгалтыг явуулна. Спикер нөхцөл байдлыг тодруулахын тулд холбогдох гишүүнээс нэмэлт мэдээлэл авч болохоос гадна холбогдох гишүүний харьяалагддаг Парламентын бүлгийн даргаас байр суурийг нь тодруулан холбогдох тайлбар, асуумж авч болно.

Спикер холбогдох баримт нотолгоог судалж үзээд тухайн гишүүний гаргасан зөрчил нь ноцтой зөрчилд тооцогдохгүй буюу хайхрамжгүй хандсан үйлдэл гэж үзвэл (жишээ нь: хуульд заасан хугацаанаас өмнө мэдээлэл өгөхгүй байх гм), уг асуудлаар тухайн гишүүнд сануулга өгнө. Энэ тохиолдолд Спикер хяналт шалгалтын үр дүнг Ёс зүйн зөвлөл болон Парламентын бүлгийн дарга нарт албан ёсоор мэдэгдэнэ. Нэр холбогдсон гишүүний тайлбарыг сонссоны дараа Ёс зүйн зөвлөл тухайн гишүүний үйлдэл нь ёс зүйн дүрмийг зөрчсөн эсэхийг шийдвэрлэнэ. Бундестагийн гишүүн нь Ёс зүйн дүрмээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44а хэсэгт заасныг үл харгалзан Ёс зүйн зөвлөл шийдвэрээ бичгээр гарган албажуулж, олон нийтэд мэдэгдэнэ. Тухайн зөрчлийг гаргаагүй талаарх шийдвэрийг тухайн нэр холбогдсон гишүүний хүсэлтээр нийтэлж болно.

Тэргүүлэгчдийн гишүүн, эсхүл Парламентын бүлгийн дарга үүргээ биелүүлээгүй бол холбогдох Бундестагийн гишүүн эдгээр хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд хуралд оролцохгүй. Парламентын бүлгийн даргын оронд түүний орлогч дээр дурдсан журмын дагуу сонсгол хийж, мэдээлнэ. Хэрэв Спикер нь үүргээ биелүүлээгүй бол түүний орлогч дээр дурдсан журмын дагуу түүнийг орлон ажиллана.

Тайлан тавих үүргээ биелүүлээгүй гишүүнийг дахин сонссоны дараа Ёс зүйн зөвлөл албадан торгох шийдвэр гаргаж болно. Торгуулийн хэмжээ нь тухайн хэргийн хүнд байдал болон гэм буруугийн зэргээс хамаарна. Энэ торгууль нь гишүүдийн жилийн цалингийн тавин хувиас хэтрэхгүй байна. Спикер Тэргүүлэгчдийн гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлнэ. Шалгагдаж буй гишүүний хүсэлтээр торгуулийг хэсэгчлэн төлж болно. Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 31 дүгээр хэсгийн 3, 4 дэх өгүүлбэрүүдэд *mutatis mutandis* (хэлэлцэгдэж буй гол асуудалд нөлөөлөхгүйгээр шаардлагатай өөрчлөлт хийх)-ийг хэрэглэнэ.

Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44.3-т заасан тохиолдолд Спикер холбогдох гишүүний тайлбарыг сонссоны дараа баримтын болон хууль ёсны хяналт шалгалтыг явуулна. Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44а.2 дахь хэсгийн гуравдугаар өгүүлбэрийн хүрээнд зохих үйлчилгээ үзүүлсэн эсэхийг шалгаж үзэх нь авч болох цалингийн түвшингээс хамаарна. Хүлээн авсан үр өгөөж, үзүүлэх үйлчилгээ дүрэм журамд заасан тодорхой хувиас хэтэрсэн эсэхийг шалгах нь энэ асуудлыг тодруулахад нэмэр болно. Энэ хэсэгт заасан арга хэмжээг зөвхөн бэлэг, мөнгөн тэтгэмжийг хүлээн авснаас хойш гурван жилийн дотор авах боломжтой.

Спикер тухайн зөрчилтэй холбоотойгоор нөхцөл байдлыг тодруулахын тулд шалгагдаж буй гишүүнээс нэмэлт мэдээлэл өгөхийг хүсэх, тухайн гишүүний харьяалагдах Парламентын бүлгийн даргаас мөн нэмэлт мэдээлэл тайлбар хүсч хүсэлт гаргаж болно. Хэрэв Спикер тухайн шалгагдаж буй гишүүнийг Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44а хэсгийн 2-т заасны дагуу зөвшөөрөгдөөгүй цалин хөлс авсан гэж үзэж байгаа бол мөрдөн байцаалтын үр дүнгийн талаар Ёс зүйн зөвлөл болон Парламентын бүлгийн дарга нарт мэдэгдэнэ. Тухайн гишүүнтэй холбогдох асуудлыг сонссоны дараа Ёс зүйн зөвлөл уг гишүүнийг Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44а хэсгийн 2-т заасныг зөрчсөн эсэхийг тогтооно. Спикер энэхүү эрхийг Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44а.3-т заасны дагуу захиргааны актын тусламжтайгаар баталгаажуулна. Бундестагийн гишүүн нь Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулиар хүлээсэн гишүүний үүргээ зөрчсөн бол уг хуулийн 44а хэсэгт заасныг үл харгалзан Спикер шийдвэрээ бичгээр гарган албажуулж олон нийтэд мэдэгдэнэ. Тухайн зөрчлийг гаргаагүй талаарх шийдвэрийг тухайн нэр холбогдсон гишүүний хүсэлтээр нийтэлж болно.

4.ХОСЛУУЛСАН ЗОХИЦУУЛАЛТ (combination of both)

“Хослуулсан зохицуулалт” гэсэн загвар нь Парламентын ёс зүйн асуудлаар дотооддоо өөрийгөө зохицуулах элементүүдийг бие даасан институттай хослуулж хариуцна.

Энэхүү үйл явцын нэг хэсгийг Парламентын байгууллагууд (Спикер, хороо) хэрэгжүүлдэг боловч загвар нь ихэвчлэн парламентын өмнө томилогдож, тайлагнадаг хараат бус зохицуулах байгууллага байдаг. Жишээ нь, Их Британид бие даасан Парламентын комиссар, эсхүл гишүүдээс бүрдэх Парламентын хороо хэлбэртэй болно. Эрх бүхий этгээд нь хэргийг шалгаж, дүрмийг хэрэгжүүлэх талаар Парламентын гишүүдэд зөвлөгөө өгөх бол Парламентын хороо холбогдох шийдвэрийг гаргаж, хариуцлага хүлээлгэдэг.

4.1.Их Британи

Их Британийн Парламентын гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг²⁸⁵ сайн туршлага гэж үздэг бөгөөд энэ дүрмээр парламентын гишүүдийн ёс зүйн ихэнх асуудлуудыг зохицуулсан байдаг. Тухайн дүрмийн биелэлтэд хяналт тавих үүрэгтэй бие даасан байгууллага буюу тусгай байгууллага нь ёс зүйн асуудлаар парламентын гишүүдэд зөвлөгөө өгнө.

Институцийн бүтэц

1990-ээд оны дунд үед Их Британийн Нийтийн танхимд Стандарт, давуу эрхийн байнгын хороо (Committee on Standards and Privileges) байгуулсан, мөн хөндлөнгийн Комиссар (external commissioner)-тай болсон байна. Комиссар гомдлыг хүлээн авч шалгаад Байнгын хороонд тайлагнана. Зөрчил хянан шийдвэрлэх явц нь шударга шүүхийн зарчмыг хангахад чиглэгдсэн байна.

Комиссар нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

²⁸⁵ House of Commons: Code of Conduct. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmcode/1474/1474.pdf>

- Танхимд болон гишүүдэд ёс зүйн асуудлаар зөвлөгөө өгөх;
- гишүүдийн ашиг сонирхлын бүртгэлд хяналт тавих;
- гишүүд хууль, дүрэм зөрчсөн талаар гомдлыг хүлээн авч шалгах;
- ирсэн гомдол болон бусад асуудлын талаар Стандарт, давуу эрхийн хороонд мэдээлэх.

Комиссар нь хараат бус, шударга ажиллах ба түүнийг Танхимын тогтоолоор нэг удаа 5 жилийн хугацаатай томилно.

Стандарт, давуу эрхийн хороо нь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- Комиссарын үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- дүрэмд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах,
- ашиг сонирхлыг бүртгэх журмын талаар Танхимд зөвлөгөө өгөх;
- Комиссараас мэдээлсэн хэргийг шийдвэрлэх;
- зохих шийтгэлийн талаар Танхимд зөвлөгөө өгөх;
- Комиссарын дүгнэлтийг үл харгалзан өөрөө хянан шалгах.

Тус Байнгын хороо нь сонгуульт 10, орон тооны бус 3 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй. Байнгын хороог сөрөг хүчний парламентын гишүүн даргална. Парламентын гишүүд Байнгын хорооны даргыг сонгоход оролцохгүй. Байнгын хорооны орон тооны бус гишүүд нь парламентын гишүүн биш, салбарын мэргэжилтнүүд байна. Гишүүд намын нөлөөнд автахгүйн тулд Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд эрх баригч болон сөрөг хүчний намуудаас тэгш орно.

Сүүлийн жилүүдэд энэ хоёр институт нь урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд онцгой анхаарч, гишүүдэд заавар зөвлөгөө өгөх, хэлэлцүүлэг, семинар зохион байгуулах, хувь гишүүдэд нууц зөвлөгөө өгөх зэргээр ажиллаж байна.

Гомдол хянан шийдвэрлэх

Комиссар албан ёсны гомдол (a formal complaint) хүлээн авсны дараа мөрдөн шалгалтыг явуула, хэрэв гомдол мэдүүлэгч нь нэрээ нууцалсан тохиолдолд мөрдөн шалгалт явуулахгүй. Харин Олон нийтийн амьдралын стандартын хороо (Committee on Standards in Public Life) нь Комиссарт хяналт шалгалтыг эхлүүлэх бүрэн эрх олгосон бол өөрийн санаачлагаар мөрдөн шалгалт явуулж болно.

Парламентын гишүүн Комиссарт холбогдох гомдлыг бичгээр гаргах ба парламентын бусад гишүүд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг оролцуулан гарын үсэг зурж болно.

Комиссар гомдол хүлээн авсны дараа өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах эсэхийг шийднэ. Хэрэв гомдолд нь гэмт хэргийн шинжтэй бол Комиссар нь гомдол гаргагчид уг асуудлаа цагдаагийн байгууллагад, эсхүл эрх бүхий байгууллагуудад шилжүүлэхийг зөвлөнө.

Хэрэв гомдлыг цааш хянан шалгах бол Комиссар хэрэг бүртгэл явуулна.

Байнгын хорооны гишүүд гомдол хянан шийдвэрлэхэд дараах эрх, үүрэгтэй оролцоно:

- Комиссар хянан шалгах албан ёсны бүрэн эрхгүй ч Байнгын хорооны гишүүд түүнтэй хамтарч ажиллах;
- тухайн асуудалтай холбоотой хүмүүсийг дуудан ирүүлэх, тайлан, бичиг баримт гаргуулан авах;
- хяналт шалгалтын ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх.

Комиссар хяналт шалгалтын үр дүнг Байнгын хороонд мэдээлсний дараа Байнгын хороо тайланг хэлэлцэж зөрчил гаргасан гишүүнд дараах хариуцлагын аль нэгийг хүлээлгэх тухай санал оруулж хэлэлцүүлж шийдвэрлүүлнэ. Үүнд:

- албан ёсоор сануулга өгөх;

- гишүүний цалинг тодорхой хугацаанд хасах;
- гишүүнийг Танхимын ажлаас нь тодорхой хугацаагаар түдгэлзүүлэх (энэ хугацаанд цалин авахгүй);
- гишүүнээс нь эргүүлэн татах.

4.2. ФРАНЦ

Институцийн бүтэц

2011 онд Францын Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн ёс зүйн дүрмийг хүндэтгэн мөрдөхийн тулд анхны бие даасан ёс зүйн Комиссар (Déontologue)-аа томилжээ. Үүнийг дараа Үндэсний Ассамблейн Ерөнхийлөгч, 6 дэд ерөнхийлөгч, 3 квестор (questors), 12 нарийн бичгийн даргаас бүрдсэн Үндэсний Ассамблейн Товчоог байгуулсан.

Комиссар нь дараах эрх, үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- парламентын гишүүдийн эд хөрөнгийн мэдүүлгийг цуглуулах, хадгалах;
- ёс зүйн дүрмийн зарчмын талаар гишүүдэд нууц зөвлөгөө өгөх, зөвлөмж өгөх;
- Үндэсний Ассамблейн Товчоонд зөрчлийн талаар сэрэмжлүүлэх;
- ёс зүйн дүрмийг хэрэгжүүлэх зөвлөмжийн хамт Үндэсний Ассамблейд жил бүр тайлагнах;
- ёс зүйн асуудлаар судалгаа хийх;
- нууцлалыг чанд сахиж, хүлээн авсан мэдээллээ задруулахгүй байх.

Томилгоотой холбоотой асуудал шийдвэрлэхэд Товчооны 3/5-ын санал, наад зах нь сөрөг хүчний нэг санал шаардана. Комиссарын бүрэн эрх нь хууль тогтоох байгууллагын тухайн бүрэн эрхийн хугацааг хамаарах бөгөөд цуцлагдах боломжгүй, сэргээгдэхгүй.

Гомдол хянан шийдвэрлэх

Комиссар нь Үндэсний Ассамблейн гишүүнийг Ёс зүйн дүрэм зөрчсөн гэж сэжиглэж байгаа бол нэр нь холбогдсон гишүүн, Үндэсний Ассамблейн дарга нарт мэдэгдэж, асуудлыг зохих журмыг эхлүүлнэ. Комиссар энэхүү нөхцөл байдлыг арилгах зөвлөмжийг Үндэсний Ассамблейн гишүүнд өгнө.

Үндэсний Ассамблейн Товчооноос Комиссарын хянан шалгасан дүнг хэлэлцээд тухайн гишүүнийг зөрчил гаргасан гэж үзсэн бол дараах сахилгын арга хэмжээний аль нэгийг авах тухай шийдвэр гаргаж болно. Үүнд:

- олон нийтэд мэдээлэх;
- зэмлэх,
- бүрэн эрхийг нь түр хугацаагаар түдгэлзүүлэх;
- Парламентын тэтгэмжийг хасах.

ОИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Parliamentary Ethics Committees. Transparency International. 25 November 2016.
https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Parliamentary_ethics_committees_2016.pdf
- <http://www.law.go.kr/%EB%B2%95%EB%A0%B9/%EA%B5%AD%ED%9A%8C%EB%B2%95>
- <https://namu.wiki/w/%EC%9C%A4%EB%A6%AC%ED%8A%B9%EB%B3%84%EC%9C%84%EC%9B%90%ED%9A%8C>
- <https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1231717&cid=40942&categoryId=34509>
- <https://www.yna.co.kr/view/MYH20180710015900038>
- <http://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=204130&efYd=20180717#0000>
- <https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1231717&cid=40942&categoryId=34509>
- <https://moral.na.go.kr:444/moral/statute/statute01.do>
- <https://moral.na.go.kr:444/moral/statute/statute01.do>
- <http://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=193636&efYd=20170422#0000>
- House of Commons: Code of Conduct.
<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmcode/1474/1474.pdf>
- Committee on Ethics: Rules.
<https://ethics.house.gov/sites/ethics.house.gov/files/ADOPTED%20-%20Committee%20Rules%20for%20116th%20Congress.pdf>
- Committee on Ethics: Rules.
<https://ethics.house.gov/sites/ethics.house.gov/files/ADOPTED%20-%20Committee%20Rules%20for%20116th%20Congress.pdf>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН